

застосовувати при вирішенні педагогічних завдань, тобто формували у нього професійно-психологічну спрямованість. Отже, процес формування особистості майбутнього педагога розглядається дослідниками як тривалий, поетапний процес, який забезпечується поєднанням педагогічно-психологічного курсу з використанням активних форм навчання, залучення студентів до науково-дослідницької роботи, участь студентів у громадській роботі. Забезпечення навчального процесу цими компонентами є значним кроком на шляху подолання проблеми становлення особистості майбутнього вчителя.

Список використаних джерел та літератури:

1. Культура современного урока / под ред. Н. Е. Щурковой. – М. : Изд-во „Российское педагогическое агентство”, 1997. – 92 с.
2. Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / [ред. кол. : Б. І. Холод (гол. ред.) та ін.]. – К. : НМЦВО, 2000. – Вип. 27. – 256 с.
3. Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства : матеріали міжнар. наук-теор. конф. НПУ ім. М. П. Драгоманова (18-19 жовт. 2000 р.) / укл. П. В. Дмитренко, О. Л. Макаренко. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2000. – Ч. 3. – 244 с.
4. Сластєнин В. А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В. А. Сластєнин. – М. : Просвещение, 1976. – 159 с.
5. Педагогічна майстерність : підруч. / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна]. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
6. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1977. – 256 с.

Анотація

А.И.Онищенко

Проблема формирования профессиональной компетентности будущих учителей в исследованиях украинских ученых

В статье рассмотрены взгляды украинских и зарубежных ученых на проблему формирования профессиональной компетентности будущих учителей и их вклад в решение данного вопроса. Подчеркивается, что только лишь высокий уровень знаний в области точных или гуманитарных наук не может рассматриваться как показатель профессионализма учителя.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессионально-значимые качества, эмпатия.

Summary

O.I.Onyshchenko

Problem of Formation of Professional Competence of the Future Teachers in Researches of the Ukrainian Scientists

The views of the Ukrainian and foreign scientists at a problem of formation of professional competence of the future teachers and their contribution to the decision of this question are contemplated. It is underlined that only high level of knowledge in the field of exact sciences or the humanities can't be considered as an indicator of professionalism of the teacher.

Key words: professional competence, professional-significant qualities, empathy.

Дата надходження статті:

„17” вересня 2010 р.

УДК 378.147.88

О.В.ОРЛОВСЬКА,
старший викладач
(м.Хмельницький)

Роль педагогічної практики у підготовці майбутніх вчителів до виховання толерантності в учнів старшої школи США

У статті розглянуто різні підходи до організації педагогічної практики у процесі професійної підготовки вчителів у Сполучених штатах, визначено основні її функції та етапи. Встановлено принципи, що зумовили основні вимоги до організації педагогічної практики у сучасних умовах гуманізації навчально-виховного процесу.

Ключові слова: педагогічна практика, практика-спостереження, пасивна педагогічна практика, активна педагогічна практика, підготовка вчителів, толерантність.

Постановка проблеми в загальному вигляді... На якому б етапі свого шляху не знаходився учитель, він ніколи не може вважати свою професійну концепцію остаточно завершеною. У цій принциповій відкритості відображується фундаментальна особливість розвитку особистості вчителя та його професійної свідомості. Особливу роль у цьому процесі відіграє етап професійного становлення, коли студент педагогічного навчального закладу проходить педагогічну практику, стає суб'єктом нової для нього діяльності, розпочинає практичне освоєння функціонального змісту професійно-педагогічної діяльності. Таке „входження” майбутнього вчителя у педагогічну професію супроводжується реконструкцією професійно-ціннісних орієнтацій особистості, виробленням необхідних умінь, навичок, способів діяльності, розвитком мотивації, накопичення досвіду практичної діяльності тощо.

Педагогічна практика як одна з найважливіших ланок в системі професійної підготовки вчителя носить тривалий і безперервний характер, що забезпечує фундамент для основних педагогічних умінь і навичок у майбутніх вчителів. На думку К.Д. Ушинського, „метод викладання можна вивчити з книг або із слів викладача, але придбати вміння користуватися цим методом можна тільки завдяки довготривалій практиці” [3, с.192-472.]. Саме на практиці студент може визначити, наскільки правильно він вибрав для себе сферу діяльності, з'ясувати ступінь співвідношення особистісних якостей з професією вчителя.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Питання практичної підготовки майбутніх вчителів досліджували О. А. Абдулліна, В. І. Бондар, А. П. Беляєва, О. Я. Савченко, Г. І. Терещенко, Ю. І. Чирва. Звернення до досвіду США зумовлено помітним поширенням міжнародної співпраці у галузі освіти, високим рівнем економічного розвитку цієї країни, накопиченим багатим досвідом з проблем теорії та практики розвитку педагогічної освіти. Проблеми навчання і виховання, реформування педагогічної освіти США, тенденції підготовки виробничого і педагогічного персоналу досліджені Н. Бідюк, В. Жуковським, Ю. Кіщенко, Т. Кошмановою, М. Лещенко, О. Матвієнко та іншими вченими.

Формулювання цілей статті... Мета статті – визначити роль педагогічної практики у підготовці майбутніх вчителів до виховання толерантності в учнів старшої школи США.

Вклад основного матеріалу... Педагогічна практика як один із засобів підготовки студентів до виховання толерантності в учнів може виконувати такі функції: освітню, освітньо-практичну, аналітико-діагностичну.

Освітня функція педагогічної практики дозволяє сформувати у студентів знання й уміння про те, як ухвалювати оптимальне вирішення будь-якої педагогічної ситуації, що утворилася, передбачити результати обраних способів її вирішення; вивчати рівень розвитку толерантності дитини; передбачати типові труднощі у вихованні толерантності, послуговуючись загальною психологічною характеристикою дитини; організовувати процес толерантної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу; розпізнавати з поведінки дітей узгодженість їх моральних норм, переконань і вчинків; бачити причинно-наслідкові зв'язки між цілями, способами, умовами, результатами виховання. При складанні даного переліку знань і умінь ми опиралися на концепцію діяльності вчителя А. К. Маркової [1].

Освітньо-практична функція забезпечує практичне застосування отриманих знань, умінь та навичок; самостійний розв'язок різних виховних ситуацій, що складаються при формуванні толерантності. Результативність їх розв'язку є оптимальним, об'єктивним засобом діагностики рівня підготовленості студента до реалізації завдань з виховання толерантності в учнів.

Аналітико-діагностична функція припускає аналіз студентом власної практичної діяльності з даного напрямку, а також надає можливість визначити рівень розвитку в майбутнього вчителя педагогічної толерантності й професійної підготовленості до виховання толерантності в учнів. На основі спільного з керівником практики аналізу, студент намічає перспективи розвитку у себе знань, умінь і навичок, особистісних якостей і установок, що сприяють більш ефективній педагогічній діяльності.

В сучасних умовах гуманізації навчально-виховного процесу основні вимоги до організації педагогічної практики зумовлені такими принципами: єдність навчання, виховання і розвитку особи в освітніх процесах і соціумі; особистісно орієнтований підхід у вихованні (визнання унікальності і своєрідності особи кожної дитини, її вищої соціальної цінності); вивчення і формування індивідуально-особистісних якостей учнів, врахування вікових особливостей; відповідність виховання природним задаткам дитини і закономірностям її розвитку; етнічна своєрідність виховання в єдності із загальнолюдськими цінностями (опора на національні цінності, принципи, звичаї, традиції, культуру); гуманізація міжособистісних стосунків (шанобливе ставлення до педагогів та учнів, врахування думки інших, доброта та увага); принципи співпраці (створення психологічного комфорту, ситуацій успіху, довіри, суперництва, діалогічності спілкування); гуманізація освіти і виховання (залучення особи до світової культури, наукових, філософських і релігійних картин всесвіту тощо; формування особи, її свободи; уміння виражати й обґрунтовувати свою позицію); диференціація й індивідуалізація навчально-виховного процесу (відбір змісту, форм і методів виховання з урахуванням своєрідності учнів, їх схильностей, інтересів, здібностей, особових і професійних якостей вчителів, батьків, умов сім'ї, соціуму; створення оптимальних умов для реалізації потенційних можливостей кожного учня в процесі соціалізації); естетизація середовища (комфорт, краса, затишок, чистота приміщень; естетизація зовнішнього вигляду, культура взаємин і спілкування) [2].

У Сполучених Штатах існує декілька підходів до організації професійної підготовки вчителів. Один з них передбачає паралельне теоретичне і практичне навчання. Засвоєння освітньої програми передуює оволодінню професійними дисциплінами. Починаючи з першого курсу студенти кожного тижня проходять практику, у ході якої вони спостерігають за дітьми, отримують навички аналізу педагогічного процесу за допомогою певних послідовних процедур, вивчають роботу вчителів. На останньому курсі вони проходять практику-стажування, під час якої працюють самостійно (3-4 місяці). Інший підхід

передбачає зосередження професійної підготовки на останньому році навчання. Він має такі дві форми організації:

- студенти є постійними працівниками школи і отримують 1/3 заробітної плати вчителя-початківця (ведуть один-два класи, приймають участь у конференціях, консультуються зі старшими вчителями, щоденно їм виділяється одна година на підготовку до занять);

- студенти працюють під керівництвом старшого вчителя без оплати, можуть інколи замінити його. Період тривалої педагогічної практики (15 тижнів) дозволяє студентам довести професійні навички до високого рівня [7, с.357-361].

Аналіз програм з педагогічної практики (field experience) показав, що в цілому її можна розділити на три етапи:

- 1) практика-спостереження (field observations);
- 2) активна практика студентів (pre-student teaching);
- 3) самостійна практика (student teaching).

Коротко охарактеризуємо кожний з цих етапів, виділивши основні вимоги до організації педагогічної практики студентів в умовах полікультурного середовища.

Перший етап – *практика-спостереження*. Її проходять студенти I-II курсів. Слід відмітити, що студенти допускаються до проходження активної педагогічної практики лише за умови успішної здачі певних психолого-педагогічних курсів (кожний навчальний заклад самостійно визначає цей перелік). До прикладу, державний коледж штату Флорида (Florida State College) до цього переліку включає такі курси: „Вступ до педагогіки” (Introduction to Education) – (18год. практики), „Навчання диверситивного населення” (Teaching Diverse Populations) – (18год. практики), „Професія учителя і педагогічна практика” (The Teaching Profession and Field Experience) – (15 год. практики), „Диверситивність учнів у класі і педагогічна практика” (Diversity in the classroom and Field Experience) – (15 год. практики) [6]. В університеті Менсфілду (Mansfield University) обов'язковими є курси „Основи спеціальної освіти” (Foundations in Special Education), „Основи педагогіки” (Foundations of Education), „Методика вивчення англійської мови” (English Language Learner), „Оцінювання та навчальні стратегії” (Assessment and Learning Strategies), „Інтегрована програма середньої школи” (Secondary School Integrated Curriculum). Вивчення цих предметів включає 40 годин практики [9].

Під час проходження практики студенти знайомляться з роботою школи, спостерігають за учнями в класі, роботою вчителів, за взаємодією всіх учасників навчального процесу; вивчають виховну систему школи; відвідують культурно та мовно-диверситивні громади; з керівниками практики обговорюють та аналізують ефективні навчальні методи та стратегії, які є найефективнішими для роботи в диверситивному класі. У процесі ознайомлювальної практики студенти молодших курсів також звертаються до проблеми виховання толерантності: вони аналізують особливості полікультурного освітнього простору школи, оформивши „Карту спостереження за діяльністю вчителя” в полікультурному освітньому просторі. Свої спостереження та аналіз побаченого студенти оформляють у вигляді письмових робіт (reflective writing) [4].

Другий етап – *пасивна практика студентів*. Її проходять студенти 3-4 курсів під керівництвом вчителя зі школи. Вони знайомляться з навчальними програмами та планами школи, продовжують спостереження за навчальним процесом, складають плани своїх власних уроків, обговорюють з керівником свої очікування від практики, проводять окремі уроки під наглядом вчителя-наставника, спілкуються з дітьми. Студенти ґрунтовно досліджують учнівський колектив (взаємини у класі, структуру і рівень розвитку колективу, вихованості дітей тощо). Якщо проблема виховання толерантності є актуальною для колективу й вимагає неодмінного вирішення, студент може приступитися до її розв'язання (планування, організація, аналіз роботи). Подібна побудова педагогічної практики дозволяє переконати майбутнього вчителя у важливості методології в організації практики й демонструє шляхи продуктивного вирішення професійної проблеми, що встає перед ним. Студенти аналізують толерантне освітнє середовище школи та проводять діагностику рівня толерантності учнів і педагогічної толерантності педагогів на практиці позаурочної виховної роботи, представляють результати діяльності на конференції за підсумками практики. Передбачена організація на практиці діяльності з виховання толерантності (практика позаурочної виховної роботи, практика пробного уроку), написання курсових робіт відповідної тематики, організація студентами конкурсів, конференцій, семінарів з позначеної проблеми в педагогічному закладі [8]. В програмі педагогічної практики університету Менсфілд (Mansfield University) відводиться 75 годин на спостереження і 75 годин на безпосередню участь студента у навчальному процесі. Студенти проходять педагогічну практику протягом 7 тижнів. По закінченні вони здають звітну документацію керівнику практики від університету у вигляді письмового звіту, в якому аналізують свої власні очікування та сподівання, труднощі і проблеми щодо роботи з учнями в диверситивному класі.

Третій етап – *активна педагогічна практика*. Її проходять студенти 4-5 курсів. За студентами закріплюється окремий клас і вони виконують усі функції вчителя-початківця під наглядом вчителя-

керівника від школи. Студенти вчаться співпрацювати з батьками культурно та мовно-диверситивних дітей. На відміну від попереднього етапу, тут акценти розставлені на самостійній роботі студента, допомога викладача студентам мінімальна. Студенти виконують завдання з організації виховання толерантності у дітей в умовах полікультурного освітнього середовища, самостійно планують і здійснюють практичну виховну роботу за направленням на переддипломній практиці. Практика триває 12-15 тижнів (в залежності від програми університету). По закінченні студенти здають звітну документацію керівнику практики від університету у вигляді письмово звіту, в якому узагальнюють всю проведenu роботу за період проходження практики, включаючи свої зауваження та побажання [5].

Американські науковці наголошують на важливості планування педагогічної практики, оскільки це „давній, універсальний елемент програми підготовки вчителів, який студенти часто описують як вагому частину програми, під час якої вони навчилися вчителювати” [10, с.683]. Досвід роботи з диверситивними учнями майбутні вчителі можуть отримати за допомогою спеціально складених програм практичної підготовки, які мають бути розраховані на занурення у полікультурне середовище під час практики, максимальне наближення до умов першого року роботи у школі. Слід зазначити, що серед недоліків організації практики студенти, особливо представники меншин, зазначають такі: непродумані вимоги, недостатня керованість процесом проходження практики, невиправданість сподівань, недостатня увага з боку вчителів школи.

Список використаних джерел та літератури:

1. Маркова А. Г. Психология труда учителя : кн. для учителя / А. Г. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 190 с.
2. Педагогічна практика: методичні вказівки для студентів старших курсів філологічних спеціальностей / [Бідюк Н. М., Лисак Г. О., Матушак О. В., Орловська О. В.]. – Хмельницький : ХНУ, 2008. – 46 с.
3. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології / К. Д. Ушинський // Вибрані твори. – [у 2 т.]. – К. : Рад. шк., 1983. – Т.1. – С. 192-472.
4. Garvey R. Self-Concept and Success in Student Teaching / Reba Garvey // Journal of Teacher Education September. – 1970. – Vol. 21, № 3. – P.357–361.
5. Aiken I. P. Early field experiences in preservice teacher education: Research and student perspectives / I. Aiken & B. Day // Action in Teacher Education. – 1999. – Vol.21 (3). – P.7–12.
6. Cruickshank D. R. Field experiences in teacher education: Considerations and recommendations / D. Cruickshank & W. Armaline // Journal of Teacher Education. – 1986. – Vol.37 (3). – P.34–40.
7. Florida State College. Teacher Preparation. Field Experience [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fscj.edu/mydegree/Future-Students/Academics/Teacher-Preparation/Fieldexperience.html>.
8. Goodman J. What students learn from early field experiences: A case study and critical analysis / J. Goodman // Journal of Teacher Education. – 1985. – Vol.36 (6). – P.42–48.
9. Mansfield University. Teacher Education and Field Experience Handbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mansfield.edu/teacher/student-teaching/>.
10. Woods A. Great expectations for student teachers: explicit and implied / A. Woods, J. Weasmer // Education. – 2003. – № 123(4). – P. 681–684.

Аннотация

О.В.Орловская

Роль педагогической практики в процессе подготовки учителей к воспитанию толерантности в учеников старшей школы США

В статье рассмотрены разные подходы к организации педагогической практики в процессе профессиональной подготовки учителей в Соединенных Штатах, определены основные ее функции и этапы. Определены принципы, обуславливающие требования к организации педагогической практики в современных условиях гуманизации образовательно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: педагогическая практика, практика-наблюдение, пассивная педагогическая практика, активная педагогическая практика, подготовка учителей, толерантность.

Summary

O.V.Orlovska

The Role of Pedagogical Practice in the Process of Preparation of Teachers to Teaching Tolerance of the Students of High School in the USA

Different approaches to the organization of pedagogical practice in the course of vocational training of teachers in the United States are considered in the article, its basic functions and stages are defined. The principles causing the requirements to the organisation of pedagogical practice under the modern conditions of humanisation of educational process are defined.

Key words: field experience, field observations, pre-student teaching, student teaching, training of teachers, tolerance.

Дата надходження статті:

„23” серпня 2010 р.